

E. T. A. Hoffmann

Noční kousky

VOLVOX GLOBATOR 2016

E. T. A. Hoffmann:
Noční kousky
volvox globator 2016

E. T. A. Hoffmann:

Noční kousky

1816/1817

inspirováno Callotem

E. T. A. Hoffmann
Die Nachstücke

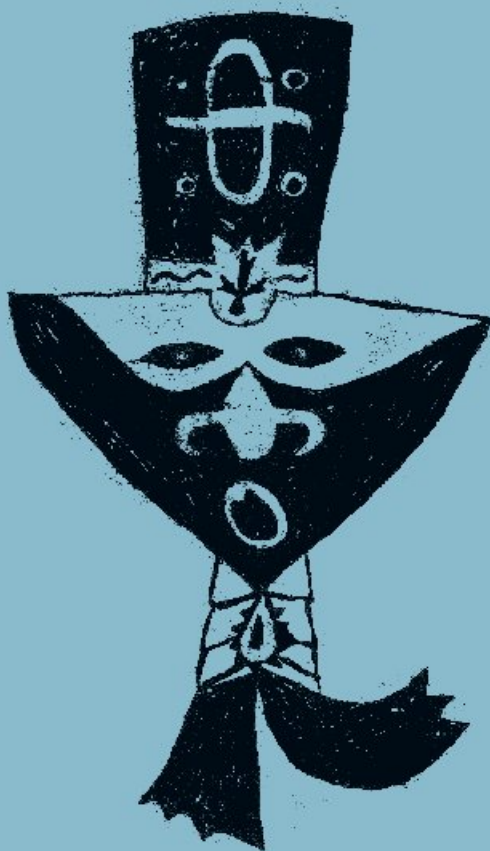
The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut which is funded by the German Ministry of Foreign Affairs.

translations © Veronika Pragerová, Marie Krappmanová,
Hanuš Karlach, 2016
Illustrations © Luboš Drtina, 2016

ISBN 978-80-7511-262-0

ISBN 978-80-7511-263-7 (pdf)

ISBN 978-80-7511-264-4 (epub)

Pískoun

Dojista jste všichni zhola nesví, že jsem tak dlouho – tak dlouho nepsal. Matka má nejspíš zlost a Klára si asi myslí, že si tu žiju v samém hýření a docela a úplně zapomínám na svého spanilého anděla, i když se mi jeho obraz hluboko vtiskl do srdce i do mysli. – Ale tak to není; den co den, hodinu co hodinu na vás na všechny vzpomínám a v libých snech přívětivá postava mé spanilé Klárky přechází kolem a těma svýma jasnýma očima se na mě usmívá tak půvabně, jak se usmívávala, kdykoliv jsem k vám přišel. – Ach, jak bych asi dokázal psát vám s duchem natolik rozervaným, jaký mi až doposud vnášel do myšlenek jen zmatek! – Vmísilo se mi do života cosi strašlivého! – Chmurné předtuchy příšerného údělu, jaký mi hrozí, rozestírají se nade mnou jako černé stíny mračen, kterými nepronikne jediný přátelský paprsek slunce. – Teď bych Ti měl říci, co mě potkalo. Musím Ti to říci, to uznávám, jenže stačí, abych na to jen pomyslel, a už se cosi jak pominuté ve mně rozchechtá. – Ach, můj ze srdce milovaný Lothare! Jak to mám udělat, abys alespoň trochu vnímal, že to, co se mi před několika dny stalo, mohlo mě věru zcela nelítostně zahubit. Kdybys tak byl tady, to bys to mohl vidět sám; a Ty mě teď jistě máš za nějakého pošetilého spiritistu. – Krátce a dobře ta strašlivá věc, co se mi stala, jejíž smrtící dojem se marně snažím zaplašit, není nic jiného než to, že před několika dny, totiž 30. října v poledne ve dvanáct hodin, vešel ke mně do jizby obchodník s tlakoměry a nabízel mi své zboží. Nekoupil jsem nic a pohrozil jsem mu, že ho shodím ze schodů, a tak odešel sám od sebe.

Tušíš, že téhle příhodě dávají jistou významnost jen vztahy dotýkající se pouze mne, takové, jaké zasahují hluboko do mého života, a že asi osoba onoho neblahého kramáře na mě jistě působí nepřátelsky. Tak tomu vskutku je. Silou mocí snažím se vzchopit a vyprávět

Ti klidně a trpělivě ze svého raného mládí tolik, aby se Tvé svěží mysli jevilo ve výrazné představě všechno jasně a zřetelně. Už se chystám začít, vidím Tě, jak se směješ a říkáš Kláře: „To jsou pořádné dětinskosti!“ – Smějte se, prosím vás, vysmívejte se mi z celého srdce! – prosím vás velice! – Jenže Bože na nebesích! Vlasy mi vstávají, a jako kdybych vás úpěnlivě prosil, abyste se mi vysmívali, prosil vás šíleně zoufale jako Franz Moor Daniela. – Ale teď už k věci!

Vyjma u oběda vídali jsme, sourozenci a já, otce přes den jen málokdy. Nejspíš měl v zaměstnání hodně práce. Po večeri, která se podle dávného zvyku nosila na stůl už v sedm hodin, odešli jsme všichni, matka s námi, do otcovy pracovny a rozesadili se kolem kulatého stolu. Otec kouřil tabák a k tomu pil z velké sklenice pivo. Často nám vyprávěl hodně podivuhodných příběhů a vždycky se nad nimi tak rozhorlil, že mu pokaždé vyhasla dýmka; to jsem pak vždycky musel vyrukovat s hořícím papírem a zase mu ji zapálit, což byla pro mne vždycky hlavní zábava. Často nám ovšem rozdával obrázkové knížky, seděl beze slova a strnule v lenošce a vyfukoval husté obláčky dýmu, až jsme všichni málem pluli jak v mlze. Za takových večerů bývala matka velmi smutná, a jen odbily hodiny devět, pronesla: „Tak, děti! – na kutě! Na kutě! už jde pískoun, už ho vidím.“ Skutečně jsem pak pokaždé zaslechl, jak někdo těžkými pomalými kroky rachotivě stoupá po schodech; to určitě byl pískoun. Jednou mi to tlumené dupání a dusání připadlo zvláště strašidelné; zeptal jsem se matky, která nás odváděla z pracovny: „Je, mami! Kdo to vlastně je, ten zlý pískoun, co nás vždycky vyhání od tatínka? – jak vypadá?“ „Žádný pískoun neexistuje, milé dítě,“ odpověděla matka, „když říkám pískoun jde, znamená to jenom, že jste ospalí a nemůžete udržet oči otevřené, jako by vám do nich někdo nasypal písek.“ – Matčina odpověď mě neuspokojila, ba v té mé dětské mysli se zrodila zřetelná myšlenka, že matka pískouna jen zapírá, abychom se ho nebáli, slyšel jsem ho přece, jak jde po schodech nahoru. Celý

zvědavý, abych se něco dozvěděl o pískounovi a o jeho vztahu k nám dětem, zeptal jsem se nakonec staré ženy, která pečovala o nejmladší sestru, co že je to za mužského, ten pískoun. „No, Thanelku,“ opáčila, „ty to ještě nevíš? To je takový zlý mužský, ten přijde za dětmi, když nechtějí do postele, a chrstne jim plné hrsti písku do očí, až vyletí a dokrvava si odřou hlavu, pak je nahází do pytle a odnese je na půlměsíc ke krmení svých dětiček; ty tam sedíš v hnízdě a mají křivé zobany jako sovy, těmi nezvedeným lidským dětičkám vyklovávají oči.“ – V mysli se mi začal rýsovat děsivý obraz krutého pískouna; jakmile se večer co večer blížilo po schodech to dusání, roztrásl jsem se strachem a hrůzou. Matka ze mne nevytáhla víc než v slzách hlasitě vykoktávané: „Pískoun! Pískoun!“ To jsem vždycky pak utekl do ložnice a celou noc mě trýznil strašlivý pískounův zjev. – Už jsem byl dost starý na to, abych si domyslel, že to všechno s pískounem a s jeho hnízdem plným dětí na půlměsíci, tak jak mi o tom vyprávěla paní, co se o nás starala, není asi úplně pravda; ovšem pískoun i nadále byl pro mne strašidelný přízrak a hrůza a děs mě popadaly, kdykoliv jsem jej nejen slyšel, jak jde po schodech nahoru, ale i jak prudce rozráží dveře u otcovy jizby a vchází dovnitř. Někdy se dlouho nedostavil, pak zas přicházel častěji. Trvalo to celé roky a já si ne a ne zvyknout na to příšerné strašidlo, hrůzná představa pískouna mi v mysli nevybledala. Má obrazotvornost se stále naléhavěji ptala, jak asi pískoun s otcem obcuje; nepřekonatelný ostych mi bránil, abych se otce na to zeptal, ale rozmáhala se ve mně víc a víc touha, abych sám – sám vypátral to tajemství a bájeslovného pískouna uviděl. Pískoun mě zvalil ke všemu podivuhodnému, neobyčejnému, k věcem, které se člověku uhnízdí v mysli tak snadno už v dětství. Nebylo mi nic milejší než slyšet nebo číst hrůzné historky o skřítcích a čarodějnicích, o Palečcích a tak dále; ovšem na prvním místě byl vždycky pískoun, toho jsem co prapodivnou, ohyzdnou postavu křídou a uhlem kreslil

po stolech, po skříních i po zdech. Když mi bylo deset, matka mě z dětské jizby přemístila do komůrky, která byla na chodbě nedaleko otcova pokoje. Pořád ještě jsme museli vždy rychle odejít, když se úderem deváté ozval ten neznámý. Ve své komůrce jsem vždy zaslechl, jak vchází k otci, a záhy nato mi připadalo, jako kdyby se po domě šířily jakési jemné, podivně vonící výpary. Spolu se zvědavostí rostla a rostla odvah a nějak se s pískounem už seznámit. Častokrát jsem se rychle vykradl z komůrky na chodbu, když matka přešla kolem, ale nedokázal jsem zachytit sluchem nic, protože pískoun byl pokaždé už za dveřmi v pokoji, když jsem došel až tam, kde bych ho měl určitě zahlédnout. Konečně, hnán neodolatelným puzením, odhodlal jsem se ukrýt přímo v otcově pokoji a na pískouna si počkat.

Jednoho večera otec mlčel, matka byla smutná a já z toho usoudil, že přijde pískoun; předstíral jsem proto velkou únavu, už před devátou jsem odešel z pokoje a schoval se v závětrří těsně vedle dveří. Zavrzaly domovní dveře, kdosi šel průjezdem ke schodišti, zvolna, těžkým dunivým krokem. Matka se sourozenci rychle přešla kolem mne. Tiše – tiše jsem otevřel dveře do otcovy jizby. Otec jako obvykle seděl mlčky a strnule zády ke dveřím, nevšiml si mě; hbitě jsem byl uvnitř za závěsem, který byl zatažen před otevřenou skříní hned vedle dveří; ve skříní měl otec uloženy šaty. – Kroky duněly blíž – stále blíž – stále blíž – venku kdosi kašlal a šátral se a podivně bručel. Srdce mi bušilo strachy a očekáváním. – Těsně, docela těsně u dveří rázné dupnutí – prudký úder na kliku a dveře se rachotivě rozletí! – Vší mocí se vzchopím a opatrně vyhlédnu zpoza záclony. Uprostřed jizby před otcem stojí pískoun, jasná zář svíc mu žhne do tváře! – Pískoun, ten strašlivý pískoun je starý advokát Coppelius, co u nás někdy bývá na oběd!

Ale ani ta nejpříšernější postava by ve mně nebudila hrůzu větší než právě Coppelius. – Představ si vysokého širokoplecího muže s neforemně tlustou hlavou,

s okrově žlutým obličejem, s chomáči trčícího šedého obočí, zpod něhož se blýskají dvě nazelenalé pichlavé kočičí oči, veliký, silný nos strmící nad horním rtem. Křivá ústa se co chvíli špulí do uštěpačného chechtotu; to se pak na lících objeví dvě temně rudé skvrny, a zaťatými zuby se dere ven podivně syčivý zvuk. Coppelius vždycky přicházel v popelavě šedém kabátě staromódního střihu, ve stejné vestě a v právě takových kalhotách, k tomu nosíval ovšem černé punčochy a střevíce s malou peckovitou přezkou. Malá paruka jen taktak zakrývala temeno, ruličky kadeří vězely vysoko nad velkýma rudýma ušima a širá hlavní kštice trčela stranou šíje, takže bylo vidět stříbrnou přezku, která spínala nabíraný nákrčník. Vůbec byla celá ta postava odpudivá a ohyzdná; ale nám dětem se především hnusily jeho velké kloubnaté kosmaté pěsti, že jsme cítily odpor ke všemu, čeho se dotkly. Toho si všiml a od té chvíle bylo mu potěšením pod tou a onou záminkou dotknout se toho a onoho kousku koláče nebo nějakého sladkého ovoce, které nám matka tajně podstrčila na talíř, takže jsme ten pamlsek samým hnusem a odporem už nemohli jíst, ač jsme z toho měli oči celé uplakané. Stejně tak si počínal, kdykoliv nám otec ve svátek nalil sklínku sladkého vína. To pak Coppelius rychle přešel pěstí nad sklínkou anebo si sklínku dokonce přisunul k modrým rtům a zachechtal se málem dábelsky, že smíme zlost dát najevo jen tichým vzlykáním. Říkával nám „malé šelmy“; když tu byl, nesměli jsme ze sebe vydat hlásku, a proklínali jsme toho ošklivého nenáviděného mužského, který nám bedlivě a s rozmyslem kazil i tu nejmenší radost. Matka odpudivého Coppelia zřejmě nenáviděla neméně než my; jen se totiž objevil, její veselá mysl, její járá bezstarostnost se rázem proměnily v tklivou, chmurnou vážnost. Otec se vůči němu choval, jako kdyby byl nějaká vyšší bytost, jejíž nezpůsoby je nutné strpět a již je třeba stůj co stůj udržovat v dobré náladě. Coppelius jen nenápadně naznačil, a už se vařily oblíbené pokrmy a podávala vzácná vína.

Když jsem teď Coppelia uviděl, vytanula mi v duši děsivá a strašná myšlenka, že zřejmě to není nikdo jiný než pískoun, jenže pískoun už pro mne nebyl tím strašidlem z pohádek na dobrou noc, který do soviho hnízda na půlměsíci nosí na krmení dětské oči – ne! – byl to ohyzdný přízračný zloduch, který všude, kam vkročí, přináší jen trápení, bídu a brzký, leč nepomíjející zmar.

Byl jsem jako přimrazený. Protože mi hrozilo, že mě objeví, a jak mi bylo až příliš zřejmé, tvrdě ztrestají, zastavil jsem se, jen hlavu jsem vystrčil zpoza závěsu a pilně poslouchal. Otec přijal Coppelia až obřadně. „Vzhůru! – Do díla!“ zahlaholil Coppelius chraptivě a skuhravě a odhodil kabát. Otec tiše a pomalu svlékl župan a jeden i druhý si oblékli dlouhé černé pláště. Kde je vzali, to jsem nepostřehl. Otec otevřel křídlové dveře u jedné skříně ve zdi; ale viděl jsem, že co jsem tak dlouho měl za skříň ve zdi, vlastně žádná skříň není, že je to jakási černá dutina a v ní stojí černá kamna. Coppelius k nim přikročil a z kamen praskavě vyšlehl modrý plamen. Ach Bože! – když se můj starý otec naklonil k ohni, vypadal najednou úplně jinak. Jakási hrozná křečovitá bolest jako kdyby jeho mírné poctivé rysy pokroutila tak, že se podobal ohyzdnému odpudivému ďáblovi. Podobal se Coppeliovi. Ten rozkomíhal žhavě rudé kleště a z hustého kouře jimi lovil světélkující kusy jakési hmoty a do nich pak pilně bušil. Připadalo mi, jako kdyby se objevovaly všude kolem lidské obličejce, ale bez očí – namísto nich hnusné černé díry. „Oči sem, oči sem!“ hlaholil Coppelius tlumeně a dunivě. Až jsem zaječel, jaký divý děs se mě prudce zmocnil, a z úkrytu jsem se rovnou zřítíl na podlahu. „Ty malá šelmo! – Ty malá šelmo!“ zamečel Coppelius a zaskřípěl zuby – prudce mě zvedl a mrštil mnou na kamna, až mi plamen začínal ožehovat vlasy. „Teď máme oči – oči – jedny krásné dětské oči.“ Tohle zašeptal Coppelius a pěstmi vylovil z plamenů žhavě rudá zrna, která mi už už chrstl do očí. Ale otec zvedl ruce v úpěnlivé prosbě a vyhrkl: „Mi-

stře! Mistře! Nech mému Nathanaelovi oči – nech mu je!“ Coppelius se ječivě zachechtal a houkl: „Tak ať si kluk oči nechá a ať si ve světě odfňuká svoje; my teď ovšem pořádně prozkoumáme mechanismus rukou a nohou.“ A drsně mě popadl, až klouby zaprašťely, a odšrouboval mi ruce a nohy a přiložil je hned tady, hned tam k tělu. „...ony se venkoncem nikam pořádně nehodí, tak dobře, dáme je, jak byly! Ten dědek tomu rozuměl!“ sykal a ševelil Coppelius; ale kolem mne všechno černalo a temnělo, všemi nervy a údy projela mi náhlá křeč – už jsem nic necítil. Po tváři mi přejelo něžné vřelé dechnutí, probudil jsem se jako z nějakého smrtelného spánku; nade mnou se skláněla matka. „Je pískoun ještě tady?“ vypravil jsem ze sebe. „Ne, milé dítě, ten už je dlouho, dlouho pryč, ten už ti neublíží!“ – promluvila matka a líbala a laskala miláčka, kterého si vydobyla zpátky.

Co bych Tě unavoval, rozmilý Lothare! Co bych Ti sáhodlouze vykládal podrobnosti, když Ti toho zbývá ještě tolik dovyprávět! Dost už! – prostě mě odhalili při tom poslouchání a Coppelius mě týral. Úzkost a děs mi přivodily prudkou horečku, již jsem několik týdnů churavěl. „Je pískoun ještě tady?“ – bylo mé první zdravé slovo a příznak, že jsem se uzdravil, že jsem zachráněn. – Budu Ti vyprávět už jen o nejstrašlivějším okamžiku svého mládí; pak budeš přesvědčen, že není nějakou otupělostí mých očí, připadá-li mi všechno bezbarvé, že to temný osud opravdu přehodil přes můj život nějaký kalný mračný závoj, který roztrhám možná až ve smrti.

Coppelius už se neukázal, pravilo se, že odjel z města. Uplynul tak asi rok a my jsme podle dávného nezměnného zvyku večer seděli u kulatého stolu. Otec byl veselý a vyprávěl nadmíru zábavně o cestách, které vykonal ze svých mladých let. Vtom jsme zaslechli, když odbíjela devátá, jak zničehonic zavrzaly ve veřejích domovní dveře a průjezdem a po schodech vzhůru zaduněly pomalé olověné těžké kroky. „To je Coppelius,“ řekla matka a zbledla. „Ano! – to je Coppelius,“

opakoval otec mdle a nalomeně. Matce vytryskly z očí slzy. „Ale otče, otče!“ vyhrkla, „je to nutné?“ – „Naposledy!“ opáčil otec, „naposledy jde za mnou, slibuji ti to. Jen jdi, jdi s dětmi! – Jděte – jděte do postele! Dobrou noc!“

Bylo mi, jako kdyby mě někdo zamáčkl do těžkého chladného kamene – dech se mi zajíkl! – Matka mě popadla za ruku, když jsem se zastavil a nehýbal se: „Pojď, Nathanaeli, jen pojď!“ – Dal jsem se odvést, vešel jsem k sobě do komory. „Buď klidný, buď klidný, lehni si do postele! – spi – spi,“ zavolala matka za mnou; ale mne trýznila nevyšlovná niterná úzkost a neklid, a nedokázal jsem zamhouřit oka. Přede mnou se tyčil nenáviděný odporný Coppelius s blýskajícíma se očima a potutelně se na mne smál, marně jsem se pokoušel zbavit se toho přízraku. Mohla být už půlnoc, když se ozvala děsná rána, jak kdyby někdo vystřelil z děla. Celý dům se dunivě otrásl, za dveřmi se přehnal rachotivý hukot, kdosi řinčivě přirazil domovní dveře. „To je Coppelius!“ vyhrkl jsem zděšeně a vyskočil z postele. Kdosi zaječel a pronikavě, bezútešně zanaříkal; pádil jsem k otci do pokoje, dveře byly dokořán, proti mně se vyvalil dusivý dým, služka vykřikla: „Ach, pán! – pán!“ Před kouřícími kamny na podlaze ležel otec, mrtvý s obličejem dočerna sežehlým, příšerně znetvořeným, kolem něho štkaly a skučely sestry – matka v bezvědomí ležela vedle nich! – „Coppelie, ty prokletý satane, tys otce zabil!“ – vykřikl jsem; pozbyl jsem smyslů. Když dva dny nato otce kladli do rakve, měl rysy v tváři zase už mírné a něžné, tak jako kdysi zaživa. Vzešla mi v duši útěcha, že jeho spolek s ďábelským Coppeliem jej do věčné zkázy uvrhnout nemohl.

Výbuch vzbudil sousedy, ta událost se roznesla a dostala se před vrchnost; ta chtěla obeslat Coppelia a hnát jej k odpovědnosti. Jenže Coppelius odtud beze stopy zmizel.

Když Ti řeknu, rozmilý můj příteli, že onen obchodník s tlakoměry byl právě zlotřilý Coppelius, nebudeš

mi mít za zlé, že ten neblahý zjev si vykládám jako cosi, co přináší těžkou pohromu. Byl oblečen jinak, ale Coppeliova postava a rysy tváře zapsaly se mi příliš hluboko do hloubi duše, aby tu byl možný omyl. Nadto Coppelius ani nezměnil jméno, vydává se tu, jak slyším, za jednoho piemontského mechanika a říká si Giuseppe Coppola.

Jsem rozhodnut pustit se s ním do křížku a pomstít otcovu smrt, ať už to všechno dopadne, jak chce.

Matce nevyprávěj nic o tom, jak a kdy se objevila ta příšerná obluda – pozdravuj mou milou spanilou Kláru, napíšu jí, až budu v klidnějším rozpoložení mysli. Žij blaze atd. atd.

KLÁRA NATHANAELOVI

Pravda je, žes mi už hodně dlouho nepsal, přesto však si myslím, že mě nosíš v srdci i v mysli. Vzpomínals na mne totiž notně živě, když ses chystal odeslat svůj poslední dopis bratru Lotharovi a namísto jemu adresovals jej mně. Radostně jsem dopis rozlomila a uvědomila si ten omyl teprve nad slovy: „Ach, můj rozmilý Lothare!“ – V tu chvíli neměla jsem číst dál a měla jsem dopis odevzdat bratrovi. Ale Tys mi dřív také občas s dětskou škádlivostí vyčítal, jakou to mám klidnou, žensky uvážlivou mysl, že tak jako pravá žena, hrozí-li domu zřícení, než vezme nohy na ramena, rychle ještě uhladí neladný záhyb na zácloně v okně; a já Tě tedy asi těžko mohu ujišťovat, že začátek Tvého dopisu mnou hluboce otrásl. Málem jsem ani nedýchala, dělaly se mi mžitky před očima. – Ach, můj rozmilý Nathanaeli! Co hrozného to asi vešlo do Tvého života! Odloučíme se od sebe, nikdy už Tě neuvidím, ta myšlenka mi projela hrudí jako bodnutí žhavou dýkou. – Četla jsem a četla! – Jak jsi vylíčil toho odpudivého Coppelia, to je strašné. Teprve teď jsem se dozvěděla, že Tvůj dobrý starý otec zemřel takovou strašlivou, násilnou smrtí. Bratr Lothar, kterému jsem odevzdala jeho vlastnictví, pokoušel se mě uklidnit, ale příliš se

mu to nezdařilo. Ten neblahý obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola mě pronásledoval na každém kroku a malém se stydím přiznat, že mi dokázal zkazit zdravý, dosud tak klidný spánek všelijakými podivnými snovými obrazy. Ale záhy, už druhý den, bylo to se mnou docela jiné. Nezlob se na mne, můj vroucně milovaný, pokud by Ti Lothar snad říkal, že vzdor Tvé podivné předtuše, podle níž Ti Coppelius způsobí něco zlého, jsem jako vždy veselý bezstarostně myslí.

Bez okolků ti přiznám jen to, že podle mého mínění všechno to strašlivé a hrozné, o čem mluvíš, zdálo se pouze v Tvém nitru a skutečný, pravý vnější svět že na tom všem měl asi podíl pramalý. Starý Coppelius asi byl pořádně odpudivý, ale odpor vůči němu ve vás dětech probudilo to, že nenáviděl děti.

Pochopitelně se v Tvé dětské mysli děsivý pískoun z pohádek na dobrou noc pojil se starým Coppeliem, který pro Tebe, i když jsi nevěřil na pískouna, nepřestal být strašidelnou obludou, nebezpečnou především dětem. To příšerné noční řádění s Tvým otcem nebylo nejspíš nic jiného, než že ti dva tajně provozovali alchymistické pokusy, což se nemohlo líbit matce, ježto se tím vyhazovalo oknem hodně peněz, a navíc, jak prý to už u takových laborantů bývá, otcova mysl, zaujatá jen a jen šalebným pachtěním po výsostné pravdě, odvracela se od rodiny. Otec si smrt dojistá přivodil vlastní neopatrností a Coppelius na tom nemá vinu. Věřil bys, že jsem se včera ptala zkušeného souseda lékárníka, zda třeba při chemických pokusech může dojít k takovému výbuchu, který vmžiku usmrcuje? Řekl: „Och ovšem,“ a vylíčil mi, jak je jeho zvykem, obšírně a podrobně, jak se to může stát, a vyslovil při tom tolik podivně znějících jmen, že jsem si je ani nedokázala zapamatovat. – Teď se asi budeš mrzet na svou Kláru, asi si řekneš: „Do takhle chladné mysli nepronikne jediný paprsek tajemna, jež člověka často objímá neviditelnými pažemi; ona dohlédne jen na pestrý povrch světa a raduje se jako dětské dítě ze

zlatě se blyštícího plodu, v jehož nitru se arci ukrývá smrtící jed.“

Ach, rozmilý Nathanaeli! Věřil bys, že i ve veselých – nenucených – bezstarostných myslích může sídlit předtucha temné moci, která nevraživě usiluje zahubit nás přímo v našem vlastním Já? – Ale odpusť mi, jestliže já prostoduché děvče se odvažuji nějak si naznačit, co si vlastně myslím o takovém zápase v duši. – Možná nakonec ani nenaleznu vhodná slova a Ty se mi vysměješ, ne proto že mám na mysli něco hloupého, nýbrž proto že se tak neobratně snažím to vyslovit.

Existuje-li temná moc, která zhola nenávistně a pro radně klade nám do duše nit, jíž nás pak spoutá a vleče po nebezpečné, zhoubné stezce, na niž bychom jinak nevzkročili – existuje-li taková moc, pak se určitě v nás utváří do podoby, jakou máme i my, ba určitě se proměňuje v samo naše Já; jen tak totiž v ni věříme a skýtáme jí místo, jaké potřebuje, aby dokonala to tajné dílo. Máme-li dostatek pevného rozumu, který nabyl sil utěšeným životem, abychom vždy poznali, že to, co na nás působí, jsou cizí nepřátelské síly a klidným krokem brali se po cestě, na niž nás postrčily naše sklony a povolnost, pak zahyne v marném zápolení o podobu ta hrozivá moc, jež by měla být naším vlastním zrcadlovým obrazem. „Je také jisto,“ dodává Lothar, „že ta temná psychická síla, pokud jsme se jí přímo v sobě oddali, často vtahuje do našeho nitra cizí postavy, jež nám vrhá do cesty vnější svět, takže sami vzněcujeme jen ducha, který, jak se v podivném klamu domníváme, z oné postavy promlouvá. Je to však fantóm našeho vlastního Já, jehož vroucí příbuzenství a jehož hluboké působení na naši mysl nás uvrhá do pekla nebo nás povznáší na nebesa.“ – Postřehls, rozmilý Nathanaeli, že jsme se tu, já a bratr Lothar, vyslovili sdostatek o předmětu zvaném temné síly a mocnosti; ten mi nyní, co jsem tu ne bez námahy vypsala z něho to nejhlavnější, připadá, jak se patří hluboký. Co říkal Lothar vposledku, tomu tak úplně nerozumím, jen tuším, co má na mysli, a přesto se

mi zdá, že je to snad všechno holá pravda. Prosím Tě, vyžeň si docela z hlavy toho hnusného advokáta Coppelia a obchodníka s tlakoměry Giuseppa Coppolu. Buď přesvědčen, že tyhle cizí postavy nic vůči tobě nesvedou; jen víra v jejich nepřátelskost bude s to způsobit, aby vskutku byli vůči tobě nepřátelští. Kdyby z Tvého dopisu nepromlouvala hluboká zjitřenost Tvé mysli, kdyby mě neskličoval Tvůj stav až na dno duše, věru bych se nad advokátem Pískounem a nad obchodníkem s tlakoměry Coppeliem mohla usmívat. Buď utěšené mysli – utěšené mysli! – Umínila jsem si, že se u Tebe objevím co Tvůj strážný duch a ohyzdného Coppolu, kdyby snad ho napadlo, aby Tě ve snech obtěžoval, zaženu hlasitým smíchem. Já se ho ani trochu nebojím, ani těch jeho škaředých pěstí, nebude mi co advokát kazit mlsání ani co pískoun oči. Navždy Tvá, můj ze srdce vroucně milovaný Nathanaeli, atd. atd. atd.

NATHANAEL LOTHAROVÍ

Je mi nadmíru nemilé, že Klára nedávno omylem, jež jsem arcí způsobil já svou roztržitostí, rozlomila a přečetla dopis tobě. Napsala mi hluboký filosofický list, v němž podrobně dokazuje, že Coppelius a Coppola existují pouze v mém nitru a jsou fantómy mého Já, které se okamžitě rozplynou v prach, jakmile je jako takové poznám. Opravdu, člověk by si neměl myslet, že duch, který z takových spanile se usmívajících dětských očí často zasvítí jako líbezný sladký sen, dokáže tak chytře, tak magistrovsky rozeznávat věci. Klára se odvolává na Tebe. Mluvili jste o mně. Tys jí nejspíš přednášel o logice, aby se naučila všechno krásně třídit a oddělovat od sebe. – Nech věci být, jak jsou! – Ostatně je asi jisto, že obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola vůbec není advokát Coppelius. Chodím na přednášky k jednomu profesorovi fyziky, který k nám teprve nedávno přibyl, jmenuje se jako onen proslulý přírodovědec Spallanzani a je italského původu. Ten

zná Coppolu už mnoho let, a nadto je z jeho výslovnosti poznat, že je skutečně z Piemontska. Coppelius byl Němec, ale jak se mi zdá, ne zrovna počestný. Úplně klidný nejsem. Vy mě, Ty i Klára, máte za chmurného snílka, ale já se nemohu zbavit dojmu, jaký na mne dělá Coppeliova prokletá tvář. Jsem rád, že je pryč z města, jak mi řekl Spallanzani. Tenhle profesor je podivný člověk. Drobný boubelatý muž, obličej se silnými lícními kostmi, s jemným nosem, s našpulenými rty, s malýma pichlavýma očkama. Ale lépe než podle jakéhokoli popisu učiníš si o něm obraz, když se podíváš na Cagliostra, tak jak ho do jednoho berlínského kapesního kalendáře vymaloval Chodowiecki. – Tak vypadá Spallanzani. – Nedávno jdu nahoru po schodech a všimnu si, že závěs před jedněmi skleněnými dveřmi, jindy pečlivě zatažený, se po jedné straně poodhrnul. Sám ani nevím, jak jsem na to přišel, abych se, zvědavce, tou škvírou podíval dovnitř. V pokoji tam vysoká ženština v nádherných šatech, skvěle souměrná, seděla u malého stolu, obě ruce měla sepnuté a položené na něm. Seděla naproti dveřím, takže jsem viděl celý její andělský sličný obličej. Zdálo se, že mě nepostřehla, a vůbec měly její oči v sobě cosi strnulého, skoro bych řekl, že strádaly schopností vidět, připadalo mi to, jako kdyby s otevřenýma očima spala. Měl jsem notně nepříjemný pocit, a tak jsem se tiše odkradl do auditoria, které bylo hned vedle. Pak jsem se dozvěděl, že ta postava, kterou jsem uviděl, byla Spallanzaniho dcera Olimpia; Spallanzani ji kupodivu a naneštěstí zamyká, tak aby se k ní nedostal živáček. – Možná že je nakonec třeba dementní nebo tak nějak. – Proč Ti ale tohle všechno píšu? Lépe a podrobněji bych Ti to všechno mohl vyložit ústně. Věz totiž, že za čtrnáct dnů jsem u vás. Musím zas uvidět mého líbezného andílka, mou Kláru. Pak bude rázem pryč veškerá rozladěnost, která mě už už ovládla (to musím přiznat) po tom fatálním rozumbradovském dopise. Proto také jí dnes nepíšu. Tisíce pozdravů atd. atd. atd.

Nikdo si nevymyslí nic podivnějšího a neobyčejnějšího

ho, než je to, co se stalo s mým nebohým přítelem, s mladým studentem Nathanaelem a co jsem si ti, čtenáři mně nakloněný, umínil vyprávět. Zažils snad, vlídný můj čtenáři, snad někdy něco, čeho by tvá hrud', tvé srdce i tvá mysl byly plny po okraj a všechno ostatní zapudily? Kvasilo a vřelo to v tobě; krev vznícená tak, že kypěla a žhnula, hnala se žilami a sytější ti zbarvovala líce. Tvůj pohled byl tak zvláštní, jako kdyby chtěl v tom prázdném prostoru pojmout postavy jinému pohledu neviditelné, a cokoliv jsi řekl, rozplynulo se v nejasných vzdeších. Přátelé se tě ptali: „Co je vám, vážený? – Co je to s vámi, drahý pane?“ A tys chtěl ten niterný tvar vyjádřit všemi žhnoucími barvami a stíny a světly a namáhavě ses snažil nalézt vhodná slova, abys vůbec začal. Ale bylo ti, jako kdybys měl hned prvním slovem pěkně naráz pojmout všechno podivuhodné, skvělé, hrozné, veselé, děsivé, co se přihodilo, tak aby to slovo zasáhlo všechny jako elektrická rána. Jenže každé slovo, všechno, co mluva dokáže, zdálo se ti bezbarvé a mrazivé a mrtvé. Hledáš a hledáš a koktáš a zajíkáš se a střízlivé otázky přátel se ti jako ledové závany větru zatínají do tvého vnitřního žáru, až už už zhasíná. Pokud jsi však tak jako některý smělý malíř teprve několika odvážnými čarami načrtl obrys své niterné představy, snadno a lehce jsi pak nanášel stále vášnivěji a vášnivěji barvy a to živoucí hemžení rozmanitých postav přátele uchvacovalo a viděli, tak jako ty, i sebe uprostřed obrazu, který vyprýštil z tvé mysli! – Mne se, to ti, vlídný čtenáři, musím přiznat, vlastně nikdo neptal na příběh mladého Nathanaela; ty však asi víš, že patřím k tomu podivnému pokolení tvůrců, kterým, pokud v sobě cosi nosí, tak jak jsem to předtím vylíčil, je na duši ta, jako když se ptá kdokoliv, kdo se ocitne v jejich blízkosti, a vedle toho i ještě celý svět: „Copak je? Vyprávějte, můj milý!“ – Tak mě cosi docela silně pudilo, abych ti vypověděl Nathanaelův osudný život. Všechno podivuhodné, zvláštní z něho zaplavilo mi celou duši, ale právě proto, a protože tě, čtenáři, musím uzpůsobit k tomu, abys byl schopen snášet

leccos podivného, a toho věru nebude málo, mořil jsem se, abych Nathanaelův příběh začal významně – nevšedně, úchvatně: „Byl jednou“ – překrásný začátek každé povídky, žel příliš střízlivý! – „V malém venkovském městě S. žil“ – to už je trochu lepší, přinejmenším se takový začátek rozmachuje k řádnému vrcholu. – Anebo rovnou in medias res: „Jdi k čertu, vyhrkl student Nathanael, v divém pohledu běs a děs, když obchodník s tlakoměry Giuseppe Coppola...“ – Tohle jsem vsutku už napsal, když jsem z onoho divého pohledu studenta Nathanaela vycítoval cosi směšného; jenomže ten příběh není vůbec legrační. Nenapadal mě žádný výrok, který by snad trochu zrcadlil cosi z barvitého lesku onoho niterného obrazu. Rozhodl jsem se, že vůbec nezačnu. Vezmi, vlídný čtenáři, ty tři dopisy, o nichž mě přítel Lothar laskavě zpravil, za obrys onoho tvaru, do něhož se teď vyprávěním budu snažit nanést víc a víc barvy. Možná se mi podaří najednou postavu jako, slušný portrétista pojmut tak, aby ti připadla podobná, i když neznáš originál, ba aby se ti zdálo, jako kdybys onoho člověka na vlastní oči skutečně někdy spatřil. Možná si pak, čtenáři, budeš myslet, že není nic podivuhodnějšího a úžasnějšího než skutečný život a ten že přece básník dokáže vystihnout pouze jako nejasný odraz v matně vybroušeném zrcadle.

Aby bylo jasnější, co je nutno vědět hned na začátku, dlužno k dopisům ještě dodat, že záhy poté co Nathanaelův otec zemřel, Kláru a Lothara, děti jednoho vzdáleného příbuzného, který rovněž zemřel a zanechal je co siroty, Nathanaelova matka přijala k sobě. Klára a Nathanael k sobě pojali prudkou náklonnost, proti tomu nikdo na světě nemohl nic namítat; a tak se zasnoubili, když Nathanael odjel z onoho města, aby dále studoval v G. Tam se nachází, když píše svůj poslední dopis, a chodí na přednášky k proslulému profesoru fyziky Spallanzanimu. Teď bych mohl klidně pokračovat ve vyprávění; ale

v téhle chvíli mám Klářin obraz tak živě před očima, že nemohu odvrátit pohled, tak jak se to dělo vždy, když na mne pohlédla s tím svým spanilým úsměvem. – Nedalo se nikterak říci, že Klára je sličná; to si mysleli všichni, kdo se z moci úřední vyznají v kráse. Avšak architekti velebili ryzí podobu její postavy, malířům šíje, ramena a hrud' připadaly tvarů málem až příliš cudných, naproti tomu se vesměs zamilovali do podivuhodných magdalénovských vlasů a žvanili málem donekonečna o batoniovském koloritu. Jeden z nich, skutečný fantasta, pak nanejvýš neobvykle přirovnával Klářiny oči k jednomu Ruisdaelovu jezeru, v němž se zrcadlí čirý azur bezoblačného nebe, lesy a pláne samý květ, veškerý pestrý, utěšený život té bohaté krajiny. Básníci a mistři však šli ještě dál a říkali: „Co jezero – co zrcadlo! – Můžeme se snad dívat na to děvče, aby nám z jejího pohledu nesálaly vstříc podivuhodné nebeské zpěvy a zvuky, které nám pronikají až na dno duše, až se v ní všechno jen tetelí a hýbá? My nic tak umného nezazpíváme, ono vůbec na nás nic tak příliš zajímavého není, a to také zřetelně čteme v jemném úsměvu poletujícím kolem Klářiných rtů, kdykoliv se jí snažíme něco začimčarat, co se tváří jako zpěv, ač se to dere na svět jen jako změt jednotlivých nesouvislých tónů.“ Bylo tomu tak. Klára vládla živou obrazností veselého, přirozeného, dětinského děcka, hlubokou žensky něžnou myslí, jasným, ostře pronikavým rozumem. Kdo mluvil mlhavě a nejasně, ten u ní neměl na růžích ustláno; Klára totiž nebyla na dlouhé klábosení, to neměla ve své mlčenlivé povaze; její jasný pohled a jemný ironický úsměv řekly vše: Milí přátelé! To si o mně myslíte, že ty vaše rozplizlé stínové obrazy měla bych mít za cosi opravdového, co kypí životem? – Kláru proto kdekdo haněl co studenou, bezcitnou, prozaickou; ale jiní, kteří život pojímali v jeho nepochybné hloubce, nesmírně milovali to srdečné, rozumné děvče s dětskou duší, ale nikdo ne tolik jako Nathanael, který se vědám a umění oddával s radostí a náruživě. Klára lpěla na milovaném celou

duši; první mráčky táhly jí životem, když se Nathanael od ní odloučil. S ohromným nadšením vrhla se mu do náruče, když teď, tak jak to sliboval v posledním dopise Lotharovi, v rodném městě opravdu vešel do matčina pokoje. Všechno dopadlo tak, jak si Nathanael představoval; ve chvíli, kdy znovu spatřil Kláru, nepomyslel ani na advokáta Coppelia, ani na Klářin moudrý dopis, jakákoli rozmrzelost se vytratila.

Přesto však měl Nathanael pravdu, když příteli Lotharovi psal, že postava toho odpudivého obchodníka s tlakoměry Coppoly mu notně nepříjemně vešla do života. Všichni to cítili, ježto Nathanael hned v prvních dnech celou svou bytostí jevil se jako někdo naprosto jiný. Upadal do chmurného snění a záhy tak činil naprosto zvláště, tak jako na to u něho nikdy nikdo nebyl zvyklý. Všechno, celý život pro něj byl najednou sen a předtucha; neustále mluvil o tom, jak každý člověk, ač si šalebně myslí, že je svobodný, jen slouží temným mocnostem ke kruté hře, marně se tomu vzpouzí, je nutno pokorně se smířit s tím, co komu určil osud. Odvažoval se dokonce tvrdit, že je pošetilé myslet si, že tvoříme umění a vědu, jak si zamane naše nezávislá vůle; nadšení, díky němuž člověk jedině je schopen tvořit, nepochází z vlastního nitra, nýbrž je působením nějakého vyššího principu, který tkví mimo nás.

Moudré Kláře bylo takové mystické blouznění nanejvýš proti mysli, ale zdálo se jí marné pouštět se do nějakého namítání. Jen tehdy, dokazoval-li Nathanael, že takovým neblahým principem je Coppelius, což jej napadlo ve chvíli, kdy napínal sluch za závěsem, a že tenhle odpudivý zloduch bude mu hrůzně na překážku v jeho milostném štěstí, Klára velice zvažněla a zahovořila: „Ano, Nathanaeli! Máš pravdu, Coppelius je takový neblahý nepříjemný princip, dokáže to pouze tehdy, nevyženeš-li jej ze srdce a z mysli. Pokud v něj budeš věřit, bude tu a bude působit, jen tvá víra je jeho moc.“ – Nathanael, celý rozezlený, že Klára existenci zlého ducha konstatuje pouze v jeho

nitru, už už vyrukoval s celým mystickým učením o ďáblu a o hrůzných mocnostech, Klára však mu nerle utála řeč, tím že mu vpadla do proslovu čímsi nevýznamným, k Nathanaelově nemalé zlosti. Nathanael si myslel, že chladným nevnímavým myslím se taková hluboká tajemství nevyjevují, ale nebyl si příliš vědom toho, že Kláru radí právě k takovým nesvrchovaným povahám, a tak neustával v pokusech zasvětit ji do oněch tajemství. Časně zrána, když Klára pomáhala připravit snídani, postavil se k ní a předčítal jí z všelijakých mystických knih, až ho Klára prosila: „Ale milý Nathanaeli, co kdybych ti vynadala, žes zlý princip, který nepříznivě působí na mou kávu? – Jestli totiž, tak bys to přece chtěl, nechám všechno, jak to stojí a leží, a budu ti jen a jen hledět do očí, až budeš číst, káva mi vyběhne do ohně a nikdo z vás nebude mít snídani!“ – Nathanael knihu prudce zavřel a celý rozhořčený odběhl do svého pokoje. Dříve byl výjimečně zdatný v půvabných, živých vyprávěních, které sepisoval a jež si Klára vždy vyposlechla s vroucím potěšením; teď byly jeho literární výtvořky chmurné, nesrozumitelné, beztvaré, takže i když to Klára z šetrnosti neříkala, Nathanael přece jen cítil, jak málo ji oslovují. Nic Kláru nehubilo tak jako všechno nudné; v pohledu i ve slovech pak u ní vítězila duchovní ospalost. Nathanaelova nevole nad Klářinou chladnou prozaickou myslí se stupňovala, Klára nedokázala už zvládat rozmrzelost z Nathanaelova temného, chmurného, nudného mysticismu, a tak se v nitru ti dva stále víc sobě navzájem vzdalovali a ani to nepostřehovali. Postava ošklivého Coppelia, jak si Nathanael musel přiznat, v jeho obraznosti dávno vybledla a za časté jej stálo notnou námahu, aby jej ve svých literárních výtvořkách, kde Coppelius vystupoval co děsivé osudové strašidlo, vykreslil dost živě. Nakonec jej napadlo, že by mohl onu chmurnou předtuchu, že Coppelius bude na překážku jeho štěstí v lásce, učinit předmětem literárního textu. Vyličil v něm sebe a Kláru spojené věrnou láskou, ovšem tu a tam se zdálo, jako kdyby

do jejich života zasahovala jakási černá pěst a vyrvala z něho tu nebo onu radost, která se jim naskytla. Konečně když už stanuli u svatebního oltáře, objeví se ten strašný Coppelius a dotkne se Klářiných spanilých očí; ty se v Nathanaelově hrudi rozhopkají a jak nějaké jiskry krvavě všechno sežehují a spalují. Coppelius Nathanaela popadne a hodí do vyšlehujícího ohnivého kruhu, který se otáčí rychlostí bouře a s burácivým hukotem strhne jej s sebou. Je to běsnění, tak jako když orkán divoce a zuřivě bičuje zpěněné mořské vlny, které se vzpínají v zuřivém zápase jako černí obři s bílými hlavami. Ale v tom divém běsnění zaslechne Klářin hlas: „Copak mě nespátřuješ? Coppelius tě ošálil; nehořely ti tak prudce v hrudi mé oči, to byly žhoucí krůpěje krve v tvém vlastním srdci – já své oči mám, jen se na mě podívej!“ – Nathanael si pomyslí: To je Klára a já jsem její navždy. – Jako kdyby to pomyšlení mocně vtrhlo do onoho ohnivého kruhu, až ten zastaví své víření a v černé propasti s tlumeným sykotem ta rozběsněnost skoná. Nathanael hledí Kláře do očí; ale to na něj Klářinýma očima přívětivě hledí smrt.

Co Nathanael tohle spisoval, byl velice klidný a rozvážený, posiloval a vylepšoval každou řádku, a ježto byl poslušen metrického nezbytí, nedopřál si oddechu, dokud všechno navzájem neladilo libozvukem a čistotou. Když arci konečně byl hotov a báseň si pro sebe nahlas četl, najednou jej pojala hrůza a divé zděšení, a vykřikl: „Čí je ten děsný hlas?“ Záhy ovšem se mu to celé zase už zdálo jen jeho velice zdařilá báseň a bylo mu, jako kdyby nemohl tou vášní roznítit Klářinu chladnou mysl, i když nevěděl zase tak zřejmě, proč že by se měla Klára rozněcovat a k čemu že by to mělo vést, kdyby ji lekal těmi hrůzoplými obrazy, co věští děsivý osud, který zhubí jejich lásku. – Ti dva, Nathanael a Klára, seděli na malé matčině zahrádce, Klára byla veselá, protože Nathanael ji už tři dny, kdy psal tu svou báseň, netrápil svými sny a předtuchami. I Nathanael promlouval živě a bujaře o veselých

věcech jako kdy předtím, takže Klára řekla: „Teprve teď tě mám zas celého, vidíš, jak jsme toho hnusného Coppelia pěkně zapudili?“ Teprve teď Nathanaela napadlo, že má přece v kapse báseň, kterou hodlal předčítat. Hned také ty stránky vysoukal a začal číst; Klára se domnívala, že to bude jako obvykle něco nudného, smířila se s tím a dala se poklidně do pletení. Ale jak stoupala k nebesům černější a černější mračna, upustila punčochu, kterou pletla, a upřeně se zadívala Nathanaelovi do očí. Toho jeho báseň nezadržitelně víc a víc strhávala, niterným žářem mu zruměněly líce, z očí mu vytryskly slzy. – Konečně dočetl, zasténal hlubokou zemdleností – uchopil Kláru za ruku a zavzdychal, jako kdyby se rozplýval v bezútěšném hoři: „Ach! – Kláro – Kláro!“ Klára si jej něžně přitiskla na ňadra a řekla tiše, velice zvolna a vážně: „Nathanaeli – rozmilý Nathanaeli! – zahod' tu pomatenou – nesmyslnou – šílenou pohádku do ohně.“ Nathanael rozhořčeně vyskočil, odstrčil prudce Kláru a vyhrkl: „Ty neživý, prokletý automate!“ A pádil pryč; do hloubi duše dotčená Klára prolévala hořké slzy: „Ach, on mě nikdy nemiloval, on mě totiž nechápe,“ vzlykala hlasitě. Do loubí vešel Lothar; Klára mu musela vyprávět, co se tu dělo; Lothar miloval sestru celou duší, všechno, co mu žalovala, padalo mu do nitra jako jiskry, takže nevole, kterou dlouho už choval v srdci vůči snivému Nathanaelovi, roznítla se do divého hněvu. Rozběhl se za Nathanaelem, tvrdými slovy mu vyčetl, jak že se to choval k jeho milované sestře, a Nathanael vzkypěl a oplatil mu stejně. Na „blouznivého hejska“ odpověděl „mizerným, sprostým, obyčejným chlapem“. Souboj se nedal odvrátit. Dohodli se, že se budou příštího rána za zahradou podle tamního akademického zvyku bít ostře nabroušenými rapíry. Obcházeli kolem mlčky a chmurně, Klára zaslechla tu prudkou hádku a uviděla, jak šermířský mistr za soumraku přináší rapíry. Tušila, co se asi bude dít. Když došlo na místo zápolení, Lothar a Nathanael právě s chmurným mlčením odhodili kabátce; už už, se na

sebe vrhali, v hořících očích krvelačnou bojechtivost, když se Klára přiřítla zahradní brankou. Vzlykajíc hlasitě vyhrkla: „Vy divousové příšerní! – rovnou mě zabte, než se do sebe dáte; protože jak mám dál žít na tomhle světě, jestli milovaný zavraždí bratra nebo jestli bratr zavraždí milovaného!“ – Lothar svěsil zbraň a mlčky hleděl do země, ale v Nathanaelově duši v srdceryvném zármutku znovu vzešla všechna láska, jakou kdysi v nejkrásnějších letech nádherného mládí cítil k spanilé Kláře. Vraždicí nástroj mu vypadl z ruky, vrhl se Kláře k nohám. „Můžeš mi kdy odpustit, má jediná, má vroucně milovaná Kláro! – Můžeš mi odpustit, můj vroucně milovaný bratře Lothare?“ Lothara dojal přítelův hluboký žal; za tisícerych slz se ti tři usmíření lidé objímali a přísahali, že už si navždycky budou věrni a navždy se budou milovat. Nathanelovi bylo na duši, jako kdyby od něho odpadlo nějaké těžké břímě, jež jej tisklo k zemi, ba jako kdyby spasil svou celou existenci, již hrozil zmar, tím že vzdoroval temné moci, která ho zajala do svých tenat. Prožil se svými milovanými ještě tři blažené dny, pak se vrátil do G., kde zamýšlel pobýt ještě jeden rok, poté se však hodlal navždycky vrátit do rodného města. Matce všechno, co mělo co dělat s Coppeliem, smlčeli; vědělo se, že na něj nedokáže myslet a neděsit se, ježto stejně jako Nathanael dávala mu za vinu mužovu smrt.

Nathanael nemálo užasl, když chtěl do svého obydlí a viděl, že celý dům shořel, až z celé té hromady suti trčí jen holé požární zdi. Přestože oheň vypukl v laboratoři lékárníka, který bydlel v dolním patře, dům tedy hořel zdola nahoru, odvážným a zdatným přátelům se podařilo ještě včas proniknout do Nathanaelova pokoje v horním poschodí a zachránit knihy, rukopisy, nástroje. Všechno odnosili neporušené do jiného domu; tam zabrali jeden pokoj, do něhož se Nathanael vzápětí nastěhoval. Nijak zvlášť si nevšímal toho, že bydlí naproti profesorovi Spallanzanimu, a stejně tak mu nepřipadalo nijak zvláštní, když postřehl, že se

ze svého okna dívá přímo do pokoje, kde o samotě sedí Olympia, že její postavu jasně rozeznává, i když rysy tváře nepřestávaly být nezřetelné a rozmazané. Posléze bylo mu asi nápadné, že Olympia často celé hodiny setrvává ve stejné pozici, v jaké ji kdysi objevil oněmi skleněnými dveřmi, že sedí u malého stolku, aniž se čímkoliv zabývá, a že se na něj nejspíš nepohnutě dívá; musel si také přiznat, že nikdy neviděl krásnější postavu; měl však v srdci Kláru, a tak strnulá, tuhá Olympia nadále byla mu nanejvýš lhostejná, a jen občas vzhlédl od svého kompendia a letmo pohlédl na tu sličnou sochu; to bylo všechno. – Právě psal Kláře, když vtom kdosi tiše zaklepal na dveře; ty se na jeho zvolání otevřely, a dovnitř nahlédla odporivá Coppolova tvář. Nathanael cítil, jak se v hloubi duše zachvívá; avšak měl na paměti, co mu řekl o krajanovi Coppolovi Spallanzani a co také stran pískouna Coppelia svatosvatě slíbil své milované, zastyděl se za ten svůj dětinský strach ze strašidel, vší mocí se vzchopil a zahovořil tak mírně a poklidně, jak jen dokázal: „Nekupuji tlakoměry, milý příteli! Jděte!“ Ale Coppola vešel klidně do jizby, širokou pusou roz táhl do hnusného úsměvu, oči se mu pichlavě blýskaly zpod šedivých dlouhých řas a řekl chraptivě: „Ech, ne tlakoměr, ne tlakoměr! – má i krásná kuka – krásná kuka!“ – Nathanael zděšeně vyhrkl: „Pominutý člověče, jak můžeš mít oči? Oči – oči – ?“ Ale v té chvíli Coppola odložil své tlakoměry, zalovil v širých kapsách kabátu, vyňal odtud lorňony a brýle a rozložil je po stole. „No – no – brýla – brýla – na nos sadit, to mé kuka – krásné kuka!“ – A vytahoval nové a nové brýle, takže stůl byl záhy samý divný třpyt a blyskot. Tisícero očí se třpytilo a blýskalo, dívalo se a křečovitě škubalo a zíralo vzhůru na Nathanaela; ten nedokázal odvrátit pohled od stolu a Coppola na něj kladl stále více brýlí a stále divěji šlehaající pohledy hopkaly jeden přes druhý a vysílaly své krvavě rudé paprsky do Nathanelovy hrudi. Přemožen šíleným děsem vykřikl: „Přestaňte! Přestaňte, vy příšerný člověče!“ –

Coppola zrovna sahal do kapsy a chystal se vytáhnout mnohé další brýle, vzdor tomu že už pokrývaly celý stůl; Nathanael jej pevně popadl za ruku. Coppola se mu s tím svým chraptivým odporným smíchem jemně vymanil a se slovy: „Ach! – nic pro vás – ale tady krásný kukátek“ – shrnul všechny brýle k sobě, zastrčil je do kabátu a z postranní kapsy vytahal spoustu velkých i malých dalekohledů. Jen byly brýle pryč, Nathanael se docela uklidnil; pomyslel na Kláru a přiznal si, že ten hrozný přízrak vyšel jen a jen z jeho nitra a že Coppola je jen nanejvýš počestný mechanik a optik, rozhodně však nemůže být Coppeliův prokletý dvojník a nějaké strašidlo. Nadto všechna ta kukátka, jež teď Coppola rozložil po stole, nebyla ničím zvláštním, a už vůbec ne čímsi poněkud přízračným tak jako ony brýle, a aby všechno napravil, rozhodl se Nathanael, že od Coppoly něco skutečně koupí. Sáhl po jednom velice pěkně vypracovaném kapesním dalekohledu, a aby si jej vyzkoušel, podíval se z okna. V životě doposud nenarazil na kukátko, které by předměty přibližovalo oku tak čistě, ostře a zřetelně. Bezděky nahlédl do Spallanzaniho pokoje; Olimpia tam jako obvykle seděla u malého stolku, měla na něm položené sepjaté ruce. – Teprve teď Nathanael uviděl, jak podivuhodně sličně tvarovaný má Olimpia obličej. Jen oči mu připadaly podivně strnulé a mrtvé. Avšak jak se díval kukátkem bedlivěji a bedlivěji, jako kdyby se Olimpii v očích zableskly vlhké měsíční paprsky. Zdálo se, jako kdyby teprve teď se jí probudil zrak; pohledy jí vyšlehovaly živěji a živěji. Nathanael stál u okna, jako kdyby jej tam někdo nějakými čáry přikoval; znovu a znovu si prohlížel nebesky sličnou Olimpii. Z hlubokého snění jej probudilo pokašlávání a šourání. Stanul za ním Coppola: „Trezecchini – tři dukát.“ – Nathanael na optika zapomněl jako na smrt; hbitě zaplatil, co se po něm žádalo. „Že tak? – krásný kukátek – krásný kukátek!“ ptal se Coppola tím svým odpudivým chraptivým hlasem a s potutelným úsměvem. „Ano, ano, ano!“ opáčil Nathanael nevrle. „Adieu, milý přítel-

li!“ – Coppola ne bez častých podivných postranních pohledů k Nathanaelovi odešel z pokoje. Nathanael ho zaslechl, jak se na schodech hlasitě směje. „No ano,“ řekl si Nathanael, „směje se mi, že jsem mu za to mrňavé kukátko určitě zaplatil příliš – zaplatil příliš!“ – Když tohle tiše říkal, jako kdyby se pokojem rozlehl hluboký smrtelný vzdech; Nathanaelovi se dech zastavil niternou úzkostí. – To však vzdychl on sám, postřehl to. „Klára,“ řekl si pro sebe, „má asi pravdu, že mě považuje za trapného spiritistu; ono je to přece jen bláznivé – ach, víc než bláznivé, že mě ta hloupá myšlenka, proč jsem zaplatil Coppolovi za to kukátko tak moc, ještě teď tak divně znepokojuje; nevidím důvod, proč.“ Usedl, aby dopsal list Kláře, ale pohlédl z okna, přesvědčil se, že Olimpia tam doposud sedí, a v té chvíli, jako kdyby jej poháněla nějaká síla, již nelze odolat, prudce vstal, popadl Coppolovo kukátko a ne a ne odtrhnout pohled od svůdné Olimpie, dokud ho přítel a bratr Siegmund neodvedl na přednášku k profesorovi Spallanzanimu. Závěs před osudným pokojem byl úplně zatažen, Olimpii ani tady, ani příští dva dny ze svého pokoje nezahlédl, vzdor tomu že téměř neodcházel od okna a neustále se díval na druhou stranu Coppolovým mrňavým dalekohledem. Celý zoufalý a hnán touhu a palčivou žádostí vyběhl ven před vrata. V povětří před ním vznášela se Olimpiina postava, vyšla z křoviska, dívala se naň velkýma zářivýma očima z průzračného potoka. Klářin obraz se mu z nitra zcela vytratil, nemyslel na nic a na nikoho než na Olimpii a naříkal hlasitě a plačtivě: „Ach, ty má výsostná nádherná hvězdo lásky, vzešlas mi snad jen proto, abys hned zase zmizela a zanechala mě v té temné noci bez naděje?“

Když se už už navracel do svého obydlí, postřehl, že se ze Spallanzaniho domu ozývá jakýsi hluk. Dveře byly dokořán, nosili dovnitř všelijaké přístroje, okna v prvním patře byla vysazena, děvečky horlivě metly a utíraly prach, sem a tam se rozháněly velkými smetáky, uvnitř domu klepali a bušili truhláři a čalou-

níci. Nathanael se v úžasu na ulici zastavil; rozesmátý Siegmund k němu přikročil a zahovořil: „Tak co říkáš našemu starému Spallanzanimu?“ Nathanael tvrdil, že nemůže říci vůbec nic, ježto o profesorovi nic neví, spíš s velkým údivem shledává, jaký v tom tichém, ponurém domě vypukl bláznivý ruch a provoz; dozvěděl se od Siegmunda, že Spallanzani se chystá pořádat zítra velkou oslavu, koncert a ples a že je pozváno půl univerzity. Obecně se povídá, že Spallanzani hodlá poprvé předvést dceru Olimpii, kterou tak dlouho skrýval před veškerými lidskými zraky.

Nathanael našel pozvánku a v určenou hodinu, kdy už přijížděly kočáry a světla ve vyzdobené síni zářila, přišel k profesorovi. Hosté byli početní a samý lesk. Olympia se objevila v bohatých a vkusných šatech. Nebylo možno neobdivovat její krásně tvarovaný obličej, její postavu. Záda poněkud zvláště prohnutá, pas tenký tak, že připomínal vosí tělo, to měl zřejmě na svědomí fakt, že Olimpii hodně sešněrovali. Její krok, její držení těla měly v sobě cosi odměřeného a toporného, leckomu bylo to až nepříjemné; přičítalo se to okolkům, k nimž ji nutili hosté. Koncert započal. Olympia hrála na koncertní křídlo velmi zručně a stejně tak dokonale, hlasem připomínajícím skleněné zvonky, přednesla jakousi bravurní árii. Nathanael byl naprosto uchvácen; stál v poslední řadě a v tom oslepujícím světle svíc Olimpiiny rysy úplně nerozeznával. Proto docela nenápadně vytáhl Coppolovo kukátko a díval se jím na krásnou Olympii. Ach! – uvědomil si, že na něj hledí plna touhy, že každý tón teprve naplno zaznívá v zamilovaném pohledu, který mu proniká na dno duše a celou ji zažehuje. Umné rulády Nathanaelovi připadaly jako nebeský jásot láskou zjasněné mysli, a když posléze se po kadenci břeškně rozletěl síní dlouhý trylek, jako kdyby po něm náhle sáhly žhoucí paže, už se neudržel, nemohl bolem a uchváceností hlasitě nevykřiknout: „Olimpie!“ – Všichni se po něm otočili, kdekdo se rozesmál. Chránový varhaník se pak ztvářil ještě chmurněji než předtím a řekl pouze: „No

tak, no tak!“ – Koncert byl u konce, započal se ples. Zatančit si s ní! – s ní! To byl teď pro Nathanaela cíl všech tužeb, všeho usilování; jenže jak sebrat odvalu a vyzvat ji, královnu oslavy! Ale přece! – sám nevěděl, jak se to stalo, že když už tanec započal, ocitl se těsně u Olimpiie, kterou doposud nikdo k tanci nevyzval, a že ač stěží ze sebe vykoktal pár slov, uchopil ji za ruku. Olimpiina ruka byla ledově studená, zíral Olympii do očí a ona mu zářila vstříc plna lásky a touhy a v té chvíli jako kdyby v té chladné ruce začal tepat puls a žhnout proudy oživlé krve. A i v Nathanaelově nitru se rozhořela milostná slast, objal sličnou Olympii a letěl s ní zástupy hostů. – Domníval se, že tančí slušně do taktu, jenže ze zhora nenapodobitelné rytmické úpornosti, s jakou tančila Olimpia, která jej pořádně vyváděla z míry, záhy poznal, jak velice se mu taktu nedostává. Ale nechtěl už tančit s žádnou jinou ženou, každého, kdo se přiblížil k Olympii, aby ji požádal o tanec, byl by nejraději rovnou zavraždil. Avšak tohle se stalo pouze dvakrát a k jeho úžasu Olimpia poté při každém tanci už zůstala sedět a Nathanael nelenil a vždy znovu si ji odvedl na parket. Kdyby byl Nathanael s to kromě sličné Olimpiie vidět i něco dalšího, neodvratně by byla vypukla všeliká osudná váda a svár; zjevně se totiž polohlasný, namáhavě potlačovaný řehot, který v tom a v onom koutě propukal mezi mladými lidmi, vztahoval k Olympii, kterou sledovali notně kuriózního pohledy, a nikdo nevěděl proč. Rozpálen tancem a hojným vínem Nathanael odhodil veškerý ostych, jindy mu vlastní. Seděl vedle Olimpiie, její ruku ve své, a celý rozohněný mluvil o své lásce slovy, kterým nikdo nerozuměl, ani on, ani Olimpia. Ale Olimpia přece možná ano; protože se mu dívala upřeně do očí a znovu a znovu vzdychala: „Ach – ach – ach!“, na což Nathanael říkal: „Ó ty skvělá, nebeská ženo! – ty paprsku ze zaslíbeného zásvětí lásky – ty hluboká mysl, v níž se zrcadlí veškeré mé bytí,“ a ještě hodně podobného. Ale Olimpia jen pořád znovu vzdychala: „Ach, ach!“ – Profesor Spallanzani něko-

likrát prošel kolem šťastlivců a zcela zvláště se na ně usmál. Nathanaelovi najednou připadlo, přestože byl ve světě docela jiném, že se snad v tomhle světě u profesora Spallanzaniho začíná viditelně smrákat; rozhlédl se kolem sebe a ke svému nemalému úleku postřehl, že poslední dvě svíce v prázdné síni dohořívají a už už zhasnou. Hudba a tanec dávno ustaly. „Rozchod, rozchod,“ vykřikl divoce a zoufale, políbil Olympii ruku, sklonil se k jejím ústům, ledově chladné rty setkaly se s jeho žhavými! – Tak jako když se dotkl Olympiiny chladné ruky, zdálo se mu i teď, že ho popadla niterná hrůza, myslí mu náhle probleskla legenda o mrtvé nevěstě; ale Olimpia jej k sobě pevně přitiskla a v polibku jako kdyby jí rty teplaly k životu. – Profesor Spallanzani zvolna kráčel prázdnou síní, jeho kroky zněly dutou ozvěnou a jeho postava, kolem níž kmitaly mihotavé stíny, vypadala jako děsivý přízrak. „Miluješ mě – miluješ mě, Olimpie? – Jen tohle řekni! – Miluješ mě?“ šeptal Nathanael, ale Olimpia vstala, jen vzdychala: „Ach – ach!“ – „Ano, má spanilá, nádherná hvězdo lásky,“ rozhovořil se Nathanael, „vzešlas mi a budeš zářit, budeš povždy zjasňovat mé nitro!“ – „Ach, – ach!“ replikovala Olimpia a kráčela pryč. Nathanael šel za ní, stanuli před profesorem. „Bavil jste se s dcerou neobyčejně živě,“ zahovořil profesor a usmíval se, „nuže, nuže, milý pane Nathanaeli, pokud se vám zamlouvá konverzovat s tím hloupým děvčetem, budete vítán, když k nám tu a tam zajdete.“ – Nathanael, v hrudi jasně zářící nebesa, rozloučil se a šel. Spallanzaniho oslava se v příštích dnech tématem nesčetných hovorů. Přestože profesor udělal všechno, aby se jevil ve skvělém světle, veselé hlavičky dovedly připomenout nejednu nepatřičnost a podivnost, které se vyskytly, a především se všichni otírali o smrtelně strnulou, němou Olympii; tvrdilo se, že vzdor svému sličnému zevnějšku je úplně tupá, a to že je příčinou, proč ji Spallanzani tak dlouho skrýval. Nathanael to vnímal nikoliv bez niterného hněvu, nicméně mlčel; protože stálo by vůbec za to

dokazovat těmhle mladíkům, že právě jejich vlastní tupost jim brání, aby rozeznali hloubku Olimpiiny skvělé mysli? „Udělej mi laskavost, bratře,“ zahovořil jednoho dne Siegmund, „udělej mi laskavost a řekni mi, jak to, že ses ty, člověk tak chytrý, mohl zakoukat tamhle do toho voskového obličej, do té dřevěné loutky!“ Nathanael už už zlobně vyjel, ale rychle se vzpamatoval a opáčil: „Řekni ty mně, Siegmunde, jak tvému pohledu, který jinak jasně vidí všechno krásné, jak tvým čilým smyslem mohl uniknout Olimpiin nebeský půvab! Jenže právě proto nejsi, děkuji za to osudu, mým sokem; to by jeden z nás musel se už válet v krvi.“ Siegmund si nejspíš všiml, jak se to má s přítelem, obratně zmírnil tón, prohlásil, že v lásce se nikdy není co přít o toho, koho milujeme, a dodal: „Je ale přece jen s podivem, že leckdo z nás soudí o Olympii poměrně stejně. Zdála se nám – neměj mi to za zlé, bratře! – podivně strnulá a bez duše. Její postava je souměrná tak jako její obličej, to je pravda! – Mohla by se považovat za sličnou, kdyby její pohled nebyl tak skrznaskrz bez jediného paprsku života, málem bych řekl, jako kdyby nebyl vidomý. Chodí podivně odměřeně, každý pohyb jako kdyby odvisel od pohonu nějakého nataženého soukolí. Její hra, její zpěv mají nepříjemně pravidelný bezduchý rytmus nějakého zpívajícího stroje a stejné je i její tančení. Pro nás je dnes Olympia někým naprosto příšerným, nechceme s ní mít už co do činění, připadala nám, jako kdyby se pouze tvářila jako živá bytost, a ve skutečnosti to s ní bylo všelijaké.“ – Nathanael nakonec odolal trpkému pocitu, jaký se ho, co tohle Siegmund říkal, už už zmocňoval, ovládl svou nelibost a řekl pouze velmi vážně: „Možná vám Olympia připadá příšerná, vám chladným prozaickým lidem. Jen poetická duše však odhalí mysl fádně uspořádanou! – Jen mně se vyjevil její láskyplný pohled a prozářil mi ducha i srdce, jen v Olimpiině lásce se shledávám se svým Já. Vám zjevně není vhod, že neklábosí a plynně nekonverzuje jako ostatní ploché mozečky. Řekne toho málo, jenže

to málo se jeví jako pravé hieroglyfy niterného světa plného lásky a výsostného poznání duchovního života a v představě nepomíjející věčnosti. Jenže pro tohle všechno vy nemáte zhola smysl a pro vás jsou to jen zbytečná slova.“ – „Bůh tě chraň, pane bratře,“ řekl Siegmund velice něžně, téměř lítostivě, „ale mně se zdá, žeš na špatné cestě. Na mě se můžeš spolehnout, pokud všechno – ne, už se mi nechce nic říkat!“ – Nathanelovi náhle připadalo, že to snad ten studený prozaický Siegmund s ním myslí nadmíru dobře, proto nabízenou mu rukou potřásl velice srdečně.

Nathanael nadobro zapomněl, že na světě existuje nějaká Klára, kterou dřív miloval; matka – Lothar – všichni se mu vytratili z paměti, žil jen pro Olympii, sedával u ní den co den celé hodiny a blouznil o její lásce, o náklonnosti vznícené k životu, o psychické spřízněnosti volbou a Olympia to všechno velice zbožně poslouchala. Z nejhlubšího dna psacího pultu vydoloval Nathanael všechno, co kdy napsal. Básně, fantazie, vize, romány, povídky, denně se ta spousta rozmnožovala o rozličné do neurčita se rozmachující sonety, o stance, o kancóny a to všechno četl Olympii celé hodiny a vůbec se neunavil. Ale on také nikdy ještě neměl tak skvělou posluchačku. Nevyšívala a nepletla, nedívala se oknem ven, nekrmila ptáky, nehrála si s pískem ani s oblíbenou kočkou, neskládala papírové vlaštovky ani nic podobného, neopovážila se tichým nuceným kašlem potlačit zívání, – zkrátka – hodiny a hodiny se strnulým pohledem upřeně hleděla milovanému do očí, nepoposedla, nepohnula se a ten její pohled byl žhavější a žhavější. Pouze když Nathanael konečně vstal a políbil ji na ruku, také někdy na ústa, řekla: „Ach, ach!“ – poté však: „Dobrou noc, můj milý!“ – „Ach, ty skvělá, ty hluboká myslí,“ vyhrkl Nathanael ve své jizbě, „jen ty, jedině ty mě úplně chápeš.“ Celý se rozechvěl niternou uchváceností, když pomyslel, jak podivuhodný souzvuk se den co den silněji vyjevuje v jeho a v Olympiině myslí; připadalo mu totiž, jako by mu Olympia o jeho dílech,

o jeho literárním nadání vůbec mluvila přímo z duše, ba jako by ten hlas zněl dokonce z jeho nitra. A tak tomu určitě bylo; protože víc, než jsme tu prve uvedli, toho Olimpia nikdy neřekla. Pokud si však Nathanael za jasných střízlivých okamžiků připomněl, jak věru skrznaskrz pasivní Olimpia je, jak je skoupá na slovo, vzdor tomu si řekl: „Co jsou slova – slova! – Pohled jejich nebeských očí toho řekne víc než jakákoli promluva na tomto světě. Dokáže se takové nebeské dítě vůbec vtěsnat do úzkých mezí, jaké stanovila nějaká ubohá pozemská potřeba?“ – Profesor Spallanzani zřejmě byl navýsost potěšen dceřiným vztahem k Nathanaelovi; tomu dával najevo, jak je spokojen, a když se Nathanael konečně odvážil učinit vzdálenou narážku na svůj svazek s Olimpií, profesor se zeširoka usmál a prohlásil, že nechá plně na dceři, aby se sama rozhodla. – Nathanael, povzbuzen tím, co řekl profesor Spallanzani, v srdci palčivou touhu, rozhodl se, že hned příštího dne Olimpii naléhavě požádá, aby se bez vytáček a zřetelně vyslovila, co mu už dávno říká její spanilý láskyplný pohled, že chce být jeho navždy. Hledal prsten, který mu při loučení věnovala matka, aby jej nabídl Olimpii co symbol své oddanosti, symbol toho, že jeho život po jejím boku bude jen kypět a vzkvétat. Přitom se mu ocitly v ruce Klářiny a Lotharovy dopisy; netečně je odhodil stranou, našel prsten, strčil jej do kapsy a běžel za Olimpií. Už na schodech, na chodbě zaslechl podivný hluk; jako kdyby vycházel ze Spallanzaniho studovny. – Dupot – řinkot – nárazy – rány do dveří, do toho kletby a spílání. „Pust – pust – ty ničemníku – ty zlotřilče! – Kvůli tomu dávat v sázku život, duši? – Ha, ha, ha, ha! – takhle jsme se nesázeli – já, já jsem valil oči – já to soukolí – ty hlupáku s tím svým soukolím – prokletý pse, hodinářský tulpase – pryč s tebou – satane – stůj – ty hračkáři – čertovská šelmo! – stůj – pryč – pust!“ To takhle jeden přes druhého hlučeli a zuřili Spallanzani a Coppelius. Nathanael, jat nevýslovnou úzkostí, vrhl se dovnitř. Profesor držel za ramena ja-

kousi ženskou figurínu, Ital Coppola ji držel za nohy, tahali a šhubali jí sem a tam a zuřivě se přeli, čí že je. Nathanael do hloubi duše vyděšený prudce ucouvl, když poznal Olimpiinu postavu; rozlítíl se divým hněvem a už už milovanou dívku rval těm rozběsněncům z rukou; jenže v tu chvíli se Coppola s obrovskou silou otočil, vyrval figurínu profesorovi z rukou a uštědřil mu právě figurínou strašlivou ránu, až ten zavrával a naznak upadl na stůl, na němž stály fióly, zkumavky, láhve; všechno to náčiní se s řinkotem rozletělo na tisíc střepů. Coppola si figurínu hodil na rámě a se strašlivým ječivým chechtotem pádil pryč a po schodišti dolů, až odpudivě visící nohy figuríny na schodech dřevěně klapaly a rachotily. – Nathanael stál jako zka-menělý – viděl to až příliš zřetelně. Olimpiin smrtelně bledý voskový obličej neměl oči, jen černé jámy místo nich; Olimpia byla loutka bez života. Spallanzani se válel na zemi, střepy mu pořezaly hlavu, hrud i ruce, krev z nich prýštila jako z vodotrysku. Ale sebral všechny síly. – „Za ním – za ním, co čekáš? – Coppelius – Coppelius – uloupil mi můj nejlepší automat – dva-cet let jsem na něm pracoval – život dával v sázku – soukolí – řeč – chůze – má – oči – oči ti ukradl. – Proklatec – zlořečený – za ním – přines mi Olympii – tady máš ty oči!“ Nathanael uviděl, jak na něj upřeně hledí dvě krvavé oči, co ležely na podlaze; Spallanzani je nezraněnou rukou popadl a hodil je po něm, zasáhly mu hrud. – Žhoucími pařáty popadlo jej šílenství a zařalo se mu do nitra, na kusy mu rvalo srdce i mysl. „Hví – hví – hví! – ohnivý kruh – ohnivý kruh! toč se, ohnivý kruhu – vesele – vesele! Dřevěná panenka, hví, krásná dřevěná panenka, toč se“ – a vrhl se na profesora a sevřel mu hrdlo. Byl by ho zardousil, ale ten rámus přilákal množství lidí, vtrhli dovnitř, prudce zvedli rozběsněného Nathanaela a tak zachránili profesora; hned jej obvázáli. Siegmund, jakkoliv byl silný, nedokázal rozzuřeného Nathanaela zkrotit; ten bez ustání strašlivě křičel: „Dřevěná panenka, toč se,“ a sevřenými pěstmi mlátil kolem sebe. Konečně se

několika lidem podařilo spojenými silami jej přemoci, hodili ho na zem a svázali. Co říkal, překrýval strašlivý zvířecí řev. Zuřil, běsnil až hrůza; dopravili jej do blázince.

Než budu, vlídný čtenáři, pokračovat ve vyprávění, co se dál dělo s nešťastným Nathanaelem, mohu tě ujistit, pokud by ses snad nějak zajímal o obratného mechanika a tvůrce automatů Spallanzaniho, že ten se úplně vyléčil ze svých poranění. Musel však odejít z univerzity, protože ta historie s Nathanaelem vzbudila rozruch a všeobecně se mělo za naprosto nesyňchaný podvod, že na čajové dýchánky rozumných lidí (Olimpia na ně úspěšně chodila) namísto živého člověka propašoval dřevěnou loutku. Právníci to dokonce měli za podvod o to horší a tedy hodný trestu o to tvrdšího, že byl namířen proti obecnstvu a tak chytře zosnován, že nikdo (vyjma hodně chytrých studentů) nic takového nepostřehl, vzdor tomu že teď se všichni tváří moudře a odvolávají se na rozličná fakta, jež jim najednou připadají podezřelá. Ti ovšem nižádnou chytrost vlastně neprojeví. Mohlo se snad třeba někomu zdát podezřelé, že podle toho, co tvrdil jeden elegantní účastník takového dýchánku, Olimpia proti všemu zvyku častěji kýchá, než zívá? Což, mínil onen elegán, bylo tím, jak si natahovala skryté hnací ústrojí; slyšitelně to vždy zavržalo, a tak dále. Profesor poezie a řečnictví si šňupl, zaklapl krabičku, odkašlal si a pravil obřadně: „Velevázení pánové a dámy! Nepozorujete, v čem že je jádro pudla? To celé je alegorie – rozvinutá metafora! – Rozumíte mi! – Sapientisat!“ Ale leckterý velevážený pán se tím nespokojil; historie s automatem se jim hluboce zaryla do duše a vskutku se všem do mysli vkrádal odpor a nedůvěra vůči lidským figurínám. Aby se kterýkoliv milovník mohl naprosto přesvědčit, že nemiluje dřevěnou loutku, nejeden z nich požadoval, aby jeho milovaná něco zapěla a zatančila nikoli v taktu, aby u předčítání vyšivala, pletla, hrála si s mopslíkem a tak dále, především však aby pouze neposlouchala, nýbrž

i tu a tam promluvila tak, že u té mluvy bude vsutku patrnó jisté uvažování a cítění. Lecčí milostný svazek se upevnil a ještě více způvabněl, jiní naproti tomu se tiše rozešli. „Tady se věru nedá za nic ručit,“ říkal ten i onen. Na čajových dýcháncích se neuvěřitelně zíválo, nikdy však se nekýchálo, aby se vyvrátilo jakékoli podezření. – Spallanzani, jak už řečeno, musel pryč, aby se vyhnul kriminálnému vyšetřování stran automatu, který podvodně propášoval mezi lidi. Coppola rovněž zmizel.

Nathanael jako kdyby se probudil z těžkého, strašného snu, otevřel oči a cítil, jak jím něžně a nebesky vřele proniká jakýsi nevýslovně blažený pocit. Ležel v posteli, ve svém pokoji v rodném domě, Klára se nad ním skláněla a poblíž stála matka a Lothar. „Konečně, konečně, můj milovaný Nathanaeli – uzdravil ses z těžké choroby – teď jsi zase už můj!“ – To řekla Klára věru z upřímné duše a vzala Nathanaela do náruče. Tomu se ze samé lítosti i radosti řinuly zářivé žhoucí slzy z očí a zhluboka zasténal: „Má – má Kláro!“ Do jizby vešel Siegmund, který věrně vytrvával u přítele v jeho velké tísní. Nathanael mu podal ruku: „Věrný bratře, tak tys ode mě vůbec neodešel!“ Jakékoliv stopy po šílenství se vytratily, Nathanael záhy nabyl sil díky starostlivé péči matky, milovaného děvčete, přátel. A do domu zavítalo i štěstí, jeden starý skoupý strýc totiž, od něhož se nikdo ničeho nenadál, zemřel a matce spolu se značným jměním zanechal stateček v příjemné krajině nedaleko města. Tam se chystali odstěhovat, matka, Nathanael se svou Klárou, kterou si zamýšlel vzít, a Lothar. Nathanael byl teď mírnější, dětštější než kdy předtím a teprve teď si zplna uvědomoval Klářinu nebesky čistou, nádhernou mysl. Nikdo mu sebemenší narážkou nepřipomněl nikdy minulost. Pouze když se s ním Siegmund loučil, řekl Nathanael: „Bohu dík, bratře! Byl jsem na špatné cestě, ale anděl mě včas odvedl na světlou stezku! – Ach, to přece byla Klára!“ – Siegmund jej nenechal mluvit dál, z obavy, aby mu příliš jasně jako plamen nevytanuly vzpomín-